

v tej sliki ustvaril prvo sliko iz tovarniškega življenja novega veka, bodi le mimogrede omenjeno. V svojem starostnem slogu je Velazquez slikal s širokimi potezami, stavil je barvo na barvo. Zato je v časti pri impresionistih.

Goya († 1828) se približuje še bolj impresionističnemu naziranju. Od njega so se učili prvi impresionisti, zlasti Manet. Goya je bil po njihovem naziranju zadnji starih, prvi novih umetnikov.

Nizozemec Frans Hals (1580–1666) je ugajal impresionistom po svoji markantni hitri tehniki, v močnem karakteriziranju osebnega hipnega vtisa.

Omeniti moramo še en nagib za impresionizem. Dalo ga je japonsko slikarstvo. Na pariški razstavi l. 1867. je bilo mnogo japonske umetnosti zastopane. Francoskim slikarjem je izšla nova luč. Videli so, s kako duhovitostjo slikajo Japonci. Malo potez, svetle, izrazite barve. Vse postransko izpuščajo. Videli so vtis nesimetrične razdelitve v pokrajinah, pogled na pokrajino z viška, odtod zanimivi perspektivični motivi itd.

Tako smo pokazali v površnih potezah bistvo in splošni značaj impresionizma. Ker so impresije nekaj subjektivnega, je jasno, da je moral impresionizem pri posameznih mojstrih dobivati poseben kolorit, posebno tehniko, osebni značaj.

(Dalje.)

IVAN CANKAR: ČRTICE.

SOŠOLEC TONE.

Čudno je, kako ostane človeku v spominu dogodek, ki se je vršil v zdavni mladosti in ki je čisto brezpomemben. Veliki dogodki, ki so gnetli dušo ter orali pot poznejšemu življenju, so napol pozabljeni, oko jih vidi komaj še za daljnimi meglami. Malenkost, ki je časih celó smešna, mnogokdaj zoperna, pa stoji živa pred človekom, kakor da se je bila vršila dan poprej. Roka spomina je nalašč ali pomotoma pisala biblijo v pesek, abecedo pa je klesala v kamen.

Po petindvajsetih letih sem ugledal sošolca Toneta in sem ga koj spoznal. Postaven, čokat mož je bil in nosil je košato brado. Bistri, nekoliko prešerni pogled, veseli, bučni smeh, zdravje, žehteče iz polnih lic, vse je pričalo, kako prav je bil storil, ko se je navsezgoda odpovedal šoli in vsem učenim izkušnjam.

Sedela sva v krčmi, za toplo pečjo; zunaj je zamolklo bučala burja. Večerilo se je, krčmar je prižgal svetilko ter zažgnil okna. Razgovarjala sva se o zdavnih časih in spomini so vstajali, mili, sladki, kakor duh rebulje, ki sva jo pila.

Dasi je bila rebulja res dobra, se mi je zdelo čudno, da se je njega, čokatega, bradatega moža, tako zgodaj polastila njena moč. Oči, prej tako bistre, so se mu zalile ter so pričele gledati motno, nekako zbegano. Naslonil je glavo v obedve dlani, pomolčal, nato pa se je ozrl name postrani, kakor naskrivaj, izza prstov.

»Boli me tisto... boli! Hudó mi je... saj vidiš! Kadar se spomnim na tisto, bi se najrajši

pretepel! Krivica... krivica peče, boli, pa čeprav je odtistihdob že petindvajset let! Kolikokrat sem se žalosten spominjal nate in na... tisto!«

Spčetka sem ga gledal in poslušal osupel in nisem vedel, kaj da bi bilo »tisto«. Nenadoma pa me je vroče prešinilo, zablisnilo se je v spominu in ves mali dogodek izza otroških let je stal živ pred menoj.

Tako je bilo:

Ko se je bil Tone kar sredi leta naveličal šole, mi je rekel nekoč na cesti:

»Kaj bi s temi knjigami, ki jih še od daleč ne maram gledati? Vzemi jih in jih prodaj; veliko ne boš dobil zanje, ker so preveč popackane, ali nekaj boš morda le dobil! Če ne pojde drugače, jih daj za desetico, vse skupaj! Kadar napraviš to kupčijo, bova že naredila med seboj, da bo prav!«

Res sem iskal in našel kupca za tiste posvalkane knjige; dobil sem zanje šestdeset krajcarjev. Izročil sem jih materi, da jih pošlje Tonetu, kadar pride Francka iz šole. Mati je položila svetle desetice v malo, okroglo, papirno škatlico, kakršne rabijo lekarnarji za praške. Še zdaj se mi zdi, da vidim pred seboj tisto belo škatlico. Sam pa sem se napotil v gozd, poslušat, kako prepevajo košate bukve.

Drugi ali tretji dan — vroč solnčen dan je bil — sem stal pred hišo, ko je pripeljal Tone mimo težko naložen voz. Imel je par lepo rejenih, močnih konj, ki sta vlekla težko, stopala pa čvrsto in samozavestno. Ne vem več, kaj je vozil, ali so bile

kože, ali je bilo usnje. Nagnil se je s svojega visokega sedeža ter se nasmehnil z vsem širokim, rdečim obrazom.

»No, ali si napravil kupčijo?«

»Sem ... saj sem ti poslal!«

Zgrabil je za vajeti tako trdo, da sta konja vzdignila glavi ter se ozrla.

»Kako ... kaj poslal?«

»Šestdeset krajcarjev! Francko sem poslal!«

»Kam?«

»K tebi!«

Lica, že prej rdeča in svetla, so mu zažarela še močneje.

»Lažeš!«

»Ti lažeš!«

»Še enkrat reci, da si poslal, pa ti dam klofuto!«

»Ná, daj jo!«

Stopil sem k vozu, prav do sprednjega kolesa; Tone je zamahnil ter me je udaril v lice z vso široko dlanjo; nato je naglo pognal svoja konja ter se ni več ozrl po meni.

Šel sem v hišo počasi, s sklonjeno glavo, brez misli in pameti. Stopil sem v izbo, odprl omaro ter poiskal tisto okroglo škatlico. Škatlica je bila

prazna. Nato sem se napotil v kuhinjo, kjer je bila mati.

»Mati ... kaj ne, saj ste poslali Tonetu tistih šestdeset krajcarjev?«

»Nisem jih!«

Takrat me je spreletel mrz, dasi je bilo vroče v kuhinji.

»Zakaj niste?«

»Saj se Tonetu nikamor ne mudi ... s tem ...«

Izgovorila ni do kraja; sedla je na klop in je sklonila glavo. V roki je držala cunjo za umivanje; tista roka je bila drobna in slabotna, že vsa zgrbljena in izmučena. Pogledala mi ni v oči, tudi me ni poklicala, ko sem šel.

Šel pa sem na polje, s polja v laz, iz laza v gozd, tjâ, kjer je tišina najtišja, kjer so bukve najtemnejše. Tam sem legel na tla, v vročici trepetajoč, ter sem skril obraz v vlažno nasteljo. — — —

To je bilo »tisto«, kar je bolelo sošolca Toneta. Natočil sem obema do roba.

»Trčiva!«

Ko sva trčila, sva se spogledala in sva se nasmehnila ter sva si bila bližja, nego v tistih časih, ko sva se podila in razkričavala za cerkvijo svetega Pavla.

PONOČNI SPOMINI.

Upihnil je svečo ter je odprl okno. Noč je bila topla in svetla, veter je pošumeval v kostanjih, globoko v dolini je tiho ugašalo mesto. V neznani radosti je iztegnil roke proti zvezdam.

»Moj Bog, koliko lepote! In vse to, vse to mojim očem!«

Kakor da je bila v tistem trenutku sama nebeška svetloba pljusnila v njegovo srce. Čutil se je popolnoma srečnega; brez pege je bilo življenje za njim, brez strahu, brez dvoma se je sijajno bóčila prihodnost pred njim. Kamorkoli, na desno, na levo, naprej — v vse daljave se mu je zdela pot tako lahka, kakor človeku, ki se mu sanja, da plava svobodno nad žitnim poljem.

Ko je legel ter napol zadremal, je ugledal tik pred seboj njene rjave oči, ki so se tiho smehljale; tudi sam se je nasmehnil.

»Mislil sem, popotnik, da si mi zvezda nedosežna, ki roma visoko na nebu z menoj; mislil sem, starec, da si mi mladost izgubljena, ki jo nosim, spomin daljnodaljni, v tem trudnem srcu s seboj. Glej, zvezda se je približala, svetla mi je padla na dlan; pozdravljena, ti zvesta mladost, ki si bila pri meni še tedaj, ko sem te malodušen objokaval!«

Videl je njene temne lase, njen beli, ozki obraz, njene tenke roke, slišal je njen topli glas. In zaspal je smehljaje, srce polno sladkosti, kakor otrok na večer pred praznikom.

Vzdramil se je opolnoči, natanko opolnoči. Planil je iz postelje, trepetal je po vsem telesu, zobje so mu šklepetali. V izbi je bila tema, nobena zvezda ni več svetila, vse jih je bila popila polnoč.

»Kje sem, kam sem bil zašel, moj Bog!«

Tipal je z rokama, zadel se je ob stol, ob mizo, naposled je našel svečo in jo je prižgal. Ozrl se je po izbi z očmi, še vse belimi od groze.

»Sanje so bile!«

Sedel je na posteljo. Še je slišal glas, ki ga je bil poklical, vzdramil. Čisto razločen je bil, kakor iz sosednje izbe, v katero so bile duri samo priprte. Ni bilo v glasu ne očitavanja, ne prošnje; bolečina je bila, ki govori sama s seboj, kliče sama sebi; neutolažljiva; krvavi, izkrvaveti ne more.

»Ivan!«

Čisto od blizu; skoraj je glas še trepetal v izbi, skoraj se je še poznal na zidu — kakor se pozna obraz človeka, ki je bil v izbi, in vonj rože, ki je ležala na mizi.